ITALYAN TILIDA RAVISH (AVVERBIO) VA UNING GRAMMATIK XUSUSIYATLARI

Ro‘zimurodova Madina
Samarqand davlat chet tillar instituti
Fakultet: Roman-german tillar fakulteti
Kurs va guruh: 2-kurs, 2506-guruh

Annotatsiya: Ushbu maqolada italyan tilidagi ravish (avverbio) so‘z turkumi, uning grammatik xususiyatlari, turlari va gap tarkibidagi vazifalari o‘zbek tili bilan qiyosiy jihatdan o‘rganiladi. Shuningdek, italyan tilida ravishlarning yasalishi, fe’l, sifat va boshqa ravishlar bilan munosabati hamda nutq jarayonida qo‘llanilishi misollar yordamida tahlil qilinadi. Maqola italyan tili grammatikasini o‘rganayotgan talabalar uchun nazariy va amaliy ahamiyatga ega.

Kalit so‘zlar: italyan tili, grammatika, ravish, avverbio, so‘z turkumlari, ravish turlari, ravish yasalishi, sintaksis.

KIRISH (INTRODUCTION)

Italyan tili roman tillari oilasiga mansub bo‘lib, o‘zining boy grammatik tizimi, rivojlangan leksik tarkibi va o‘ziga xos sintaktik xususiyatlari bilan ajralib turadi. Italyan tili grammatikasida so‘z turkumlari muhim o‘rin egallaydi. Ular orasida ravish, ya’ni avverbio, gap mazmunini aniqlashtirish, harakatning qanday, qachon, qayerda va qay darajada sodir bo‘lishini ifodalashda alohida ahamiyat kasb etadi.

Ravishlar italyan tilida, asosan, fe’llarni, sifatlarni, boshqa ravishlarni va ayrim hollarda butun gapni izohlaydi. Masalan, Parla lentamente — “U sekin gapiradi” gapida lentamente ravishi harakatning bajarilish tarzini bildiradi.

O‘zbek tilida ham ravishlar harakat-holatning belgisini, paytini, o‘rnini, sababini va darajasini ifodalashi bilan italyan tilidagi ravishlarga o‘xshash vazifalarni bajaradi. Biroq ularning yasalishi, shakliy xususiyatlari va gapda joylashishida muayyan farqlar mavjud.

Mazkur maqolaning maqsadi italyan tilidagi avverbio so‘z turkumining grammatik xususiyatlarini o‘rganish, uning asosiy turlarini tasniflash va o‘zbek tilidagi ravishlar bilan qiyosiy tahlil qilishdan iborat.

METODOLOGIYA (METHODS)

Tadqiqot jarayonida italyan tili grammatikasiga oid nazariy manbalarni o‘rganish, tavsifiy tahlil, qiyosiy tahlil va misollarni grammatik jihatdan tahlil qilish usullaridan foydalanildi.

Birinchidan, italyan tilidagi ravishlarning grammatik xususiyatlari va tasnifi o‘rganildi. Ikkinchidan, ravishlarning gap tarkibida fe’l, sifat va boshqa ravishlar bilan munosabati tahlil qilindi. Uchinchidan, italyan va o‘zbek tillaridagi ravishlarning o‘xshash hamda farqli jihatlari misollar asosida solishtirildi.

Tadqiqot uchun italyan tilida keng qo‘llaniladigan ravishlar va ular ishtirokidagi sodda gaplar tanlab olindi. Misollarning o‘zbek tilidagi tarjimalari orqali ularning ma’no va grammatik xususiyatlari izohlandi.

NATIJALAR (RESULTS)

Tahlil natijalari italyan tilida ravishlarning mazmuniy va grammatik jihatdan bir necha guruhga bo‘linishini ko‘rsatadi.

3.1. Ravish tushunchasi va uning grammatik xususiyatlari

Italyan tilida ravish avverbio deb ataladi. Ravish harakatning bajarilish usuli, vaqti, joyi, miqdori yoki darajasini bildiruvchi mustaqil so‘z turkumidir.

Ravishlarning asosiy grammatik xususiyatlari quyidagilardan iborat:

* Ravishlar odatda o‘zgarmas so‘zlar hisoblanadi.

* Ular fe’lning ma’nosini aniqlashtiradi.

* Sifat yoki boshqa ravishning ma’nosini kuchaytirishi yoki chegaralashi mumkin.

* Gapda ma’no va kontekstga qarab turli o‘rinlarda keladi.

Misollar:

* Maria canta bene. — Mariya yaxshi kuylaydi.

* Oggi studio italiano. — Bugun italyan tilini o‘rganyapman.

* Lui abita lontano. — U uzoqda yashaydi.

* Il film è molto interessante. — Film juda qiziqarli.

Birinchi gapda bene harakatning qanday bajarilishini, ikkinchi gapda oggi vaqtni, uchinchi gapda lontano joyni, to‘rtinchi gapda molto esa sifatning darajasini bildiradi.

3.2. Italyan tilida ravishlarning asosiy turlari

Italyan tilida ravishlar ma’nosiga ko‘ra bir necha asosiy guruhga ajratiladi.

Ravish turi	Italyancha misollar	O‘zbekcha ma’nosi
Tarz ravishlari (avverbi di modo)	bene, male, lentamente	yaxshi, yomon, sekin
Payt ravishlari (avverbi di tempo)	oggi, ieri, domani	bugun, kecha, ertaga
O‘rin ravishlari (avverbi di luogo)	qui, lì, lontano	bu yerda, u yerda, uzoqda
Miqdor-daraja ravishlari (avverbi di quantità)	molto, poco, abbastanza	juda, oz, yetarlicha
Tasdiq ravishlari (avverbi di affermazione)	sì, certamente, sicuramente	ha, albatta, shubhasiz
Inkor ravishlari (avverbi di negazione)	non, no, mai	emas, yo‘q, hech qachon
Shubha ravishlari (avverbi di dubbio)	forse, probabilmente	balki, ehtimol

Ushbu tasnif italyan tilida fikrni aniq, izchil va mazmunli ifodalash imkonini beradi.

3.3. Ravishlarning yasalishi

Italyan tilida ravishlarning muhim qismi sifatga -mente qo‘shimchasini qo‘shish orqali yasaladi. Bu shakl ko‘pincha o‘zbek tilidagi “-cha”, “-lab” yoki “tarzda” kabi ma’nolar bilan ifodalanishi mumkin.

Misollar:

* lenta → lentamente — sekin → sekinlik bilan;

* rapida → rapidamente — tez → tezlik bilan;

* facile → facilmente — oson → osonlik bilan;

* chiara → chiaramente — aniq → aniq ravishda.

Odatda, -mente qo‘shimchasi sifatning ayol jins shakliga qo‘shiladi. -e bilan tugaydigan ko‘plab sifatlarga esa bevosita -mente qo‘shiladi.

Masalan:

Parla chiaramente. — U aniq gapiradi.

Gli studenti lavorano attentamente. — Talabalar diqqat bilan ishlaydilar.

Shu bilan birga, italyan tilida barcha ravishlar -mente yordamida yasalavermaydi. Bene, male, oggi, ieri, qui, sempre kabi ravishlar alohida shakllarga ega.

3.4. Ravishlarning gapdagi o‘rni

Italyan tilida ravishning gapdagi o‘rni uning turiga, urg‘u va kommunikativ maqsadga bog‘liq.

Masalan:

* Giovanni parla lentamente. — Jovanni sekin gapiradi.

* Oggi andiamo all’università. — Bugun universitetga boramiz.

* Ho già finito il compito. — Men vazifani allaqachon tugatdim.

* Non capisco. — Men tushunmayapman.

Ravishlar fe’lga nisbatan turli o‘rinlarda kelishi mumkin. Masalan, già ko‘pincha yordamchi fe’l bilan sifatdosh orasida qo‘llanadi: Ho già mangiato — “Men allaqachon ovqatlandim”.

Inkor ma’nosini bildiruvchi non esa odatda fe’ldan oldin keladi: Non parlo francese — “Men fransuz tilida gapirmayman”.

3.5. Italyan va o‘zbek tillaridagi ravishlarning qiyosiy tahlili

Italyan va o‘zbek tillarida ravishlar o‘xshash semantik vazifalarni bajaradi. Har ikki tilda ham harakatning tarzi, vaqti, o‘rni va darajasi ravishlar orqali ifodalanadi.

Biroq ularning morfologik xususiyatlari farq qiladi. Italyan tilida -mente ravish yasovchi muhim vosita hisoblanadi. O‘zbek tilida esa ravishlar turli usullar bilan hosil bo‘ladi va ayrim hollarda -cha, -lab, -ona kabi qo‘shimchalar ishtirok etadi.

Masalan:

* lentamente — sekin;

* rapidamente — tez;

* attentamente — diqqat bilan;

* sempre — doimo;

* mai — hech qachon.

Yana bir muhim farq shundaki, italyan tilida ayrim ravishlarning ma’nosi ularning gapdagi o‘rniga bog‘liq bo‘lishi mumkin. O‘zbek tilida esa ravishlarning joylashuvi nisbatan erkin bo‘lib, gapning umumiy mazmuni va ohangi muhim rol o‘ynaydi.

MUHOKAMA (DISCUSSION)

O‘rganilgan misollar italyan tilida ravishlar nafaqat harakatning bajarilish tarzini, balki gapning umumiy mazmunini aniqlashtirishda ham muhim vosita ekanini ko‘rsatadi.

Ayniqsa, -mente orqali ravish yasash qoidasi italyan tili grammatikasining o‘ziga xos xususiyatlaridan biridir. Ushbu qoidani o‘zlashtirish talabalar uchun yangi so‘zlarni tushunish va mustaqil gaplar tuzishni osonlashtiradi. Biroq ravishlarning barcha turlari bitta qolip asosida hosil bo‘lmasligi sababli, ularning mustaqil shakllarini ham yodda saqlash zarur.

Qiyosiy tahlil shuni ko‘rsatadiki, italyan va o‘zbek tillarida ravishlarning vazifalari ko‘p jihatdan o‘xshash bo‘lsa-da, ularning yasalish usullari va gapdagi o‘rni bir xil emas. Shu sababli italyan tilini o‘rganishda faqat so‘zlarning tarjimasini yodlash bilan cheklanmasdan, ularning gap tarkibida qo‘llanilishini ham o‘rganish lozim.

Ravishlarni o‘rgatishda jadval, tarjima mashqlari, gap tuzish va matn tahlili kabi usullardan foydalanish samarali hisoblanadi. Bu yondashuv grammatik bilimlarni mustahkamlash bilan birga, talabalarning og‘zaki va yozma nutq ko‘nikmalarini ham rivojlantiradi.

XULOSA (CONCLUSION)

Xulosa qilib aytganda, italyan tilidagi avverbio so‘z turkumi tilning grammatik tizimida muhim o‘rin egallaydi. Ravishlar harakatning bajarilish tarzini, vaqtini,

o‘rnini, miqdorini, darajasini hamda fikrga bo‘lgan munosabatni ifodalashga xizmat qiladi.

Tadqiqot davomida ravishlarning asosiy turlari, -mente yordamida yasalishi va gap tarkibidagi vazifalari tahlil qilindi. Italyan va o‘zbek tillaridagi ravishlar mazmuniy jihatdan o‘xshash bo‘lsa-da, ularning grammatik shakllanishi va qo‘llanishida muayyan farqlar mavjudligi aniqlandi.

Shunday qilib, italyan tilidagi ravishlarni tizimli o‘rganish talabalarning grammatik savodxonligini oshirish, lug‘at boyligini kengaytirish va nutqning aniqligini ta’minlashga yordam beradi. Mazkur mavzuni chuqur o‘zlashtirish italyan tilida to‘g‘ri va ravon muloqot qilishvuchun muhim nazariy asos bo‘lib xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

* Serianni, L. Grammatica italiana: Italiano comune e lingua letteraria. Torino: UTET.

* Dardano, M., Trifone, P. Grammatica italiana con nozioni di linguistica. Bologna: Zanichelli.

* Maiden, M., Robustelli, C. A Reference Grammar of Modern Italian. London: Routledge.

* Treccani. Vocabolario della lingua italiana — italyan tilining lug‘aviy va grammatik manbasi.

* Patota, G. Grammatica di riferimento della lingua italiana per stranieri. Firenze: Le Monnier.